

І. Г. Карпова

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ВИКОНАВСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА, ФАХІВЦЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах розвитку української держави, викликах сьогодення підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних на високому професійному рівні вирішувати складні політичні, воєнні, культурні, соціальні та ін. проблеми на різних рівнях соціального середовища, залишається одним із пріоритетних завдань сучасної вищої освіти.

В ст.3 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» зазначається, що держава створює умови для забезпечення соціальних гарантій, створення механізмів соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси, соціального захисту та підтримки молодих осіб; залучення молоді до участі у громадському житті, до прийняття рішень на всіх етапах формування та реалізації молодіжної політики. Закон, зокрема, декларує й створення державою умов для здобуття молоддю компетентностей, необхідних для особистісного і професійного розвитку [1].

Саме тому актуальним є питання дослідження проблеми використання в освітньому просторі вищого навчального закладу, крім традиційних, нових форм, методів організації навчальної, наукової, позанавчальної діяльності студентів, що здатні забезпечити виконання завдання, спрямованого на професійне становлення майбутнього фахівця, набуття ним компетентностей, необхідних для якісного виконання своїх професійних функцій.

Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми. Дослідженню різноманітних аспектів становлення риторичної культури майбутніх фахівців присвячені численні наукові розвідки учених (Гаркуша І., 2019; Гевко О., 2014; Герман В., 2018; Залюбівська О., 2012; Залюбівська О., Діденко О., 2015; Олійник К., 2019; Шупта О., 2015; Уварова А., 2009; Усатий А., 2016) [3]. Зокрема, І. Гаркуша досліджувала специфіку фахової риторичної культури мовлення майбутніх фахівців-психологів, К. Олійник – практичні шляхи формування риторичної культури у майбутніх соціальних працівників.

Стосовно наукових публікацій останніх років, в контексті нашої розвідки, привертають увагу праці Л. Калініченко [2] (досліджується місце риторичної культури у мовній підготовці правників як основи становлення їх професійної мовнокомунікативної компетентності); Т. Ліштаби [4], зокрема, нам імponує думка автора, що риторичні вміння є професійно необхідними для майбутнього спеціаліста (розуміємо, будь-якої спеціальності – заув. авт.), а риторична освіта сприяє розвитку цілої системи особистісних якостей молодого людини: культури мислення, мовлення, поведінки, спілкування, виконавської майстерності, емоційної культури.

Мета дослідження полягає у виявленні окремих аспектів формування виконавської майстерності здобувачів вищої освіти як важливого чинника становлення риторичної культури майбутніх фахівців психологів, соціальних працівників.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Виходячи із положень сучасних нормативно-правових актів, аналізу наукової літератури, сучасних освітніх програм спеціальностей можна зробити висновок, що риторична культура майбутнього фахівця, зокрема, психолога чи соціального працівника в цілому розглядається науковцями з позицій компетентнісного підходу, як засіб для набуття цілого ряду загальних і фахових компетентностей, як-от: навичок міжособистісної взаємодії; здатності організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову); здатності взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; здатності налагоджувати взаємодію закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, сприяти їх адаптації до умов соціального середовища та ін..

Ми розуміємо риторичну культуру як багатоаспектне поняття, що відображає органічне поєднання цілого ряду складових: мовленнєвої, комунікативної культури, риторичних знань, умінь і навичок, або, інакше кажучи, майстерності, риторичної грамотності чи компетентності, а також гуманістичного, духовного, естетичного, аксіологічного, культурологічного, етичного та психологічного компонентів.

Особливу увагу хочемо звернути на те, що навіть при наявності у риторичній культурі здобувача вищої освіти означених компонентів, своєрідним «лакмусовим папірцем» її сформованості є його виконавська майстерність, яка, з нашої точки зору, передбачає не лише вміння чітко, грамотно, лаконічно, емоційно- та естетично-виразно та ін. висловлювати свої думки під час спілкуванням із клієнтом чи аудиторією, а й вміння вести дискусію у конструктивному руслі, миттєво реагувати на можливі провокаційні запитання, здатність оперативно, професійно відреагувати на озвучену клієнтом чи аудиторією проблему.

Для набуття здобувачами вищої освіти загальних і фахових компетентностей, зокрема, пов'язаних як із мовленнєвою, риторичною культурою в цілому, так і навичками виконавської майстерності, зокрема, використовується значний арсенал форм, методів, засобів організації навчальної, наукової, позанавчальної та позааудиторної роботи: традиційні лекційні, практичні заняття, виконання різноманітних самостійних і практичних завдань.

Становленню виконавської майстерності можуть сприяти виступи здобувачів вищої освіти на наукових конференціях, студентських круглих столах, проведення різноманітних заходів під час проходження практик, інтерактивне спілкування на тренінгах, під час зустрічей на молодіжних просторах та ін.

Вважаємо, що формуванню виконавської майстерності як важливого компоненту риторичної культури майбутнього психолога, соціального працівника значною мірою сприяє такий метод як «експромтний виступ». Суть його полягає в тому, викладач (як правило, на практичних заняттях) пропонує здобувачу вищої освіти тему для виступу, яка заздалегідь не озвучувалась.

Час на обдумування не дається, студент повинен миттєво почати виголошувати промову. Теми промов можуть бути як на загально-соціальну, загально-культурну тематику, так і дотичні до проблем соціальної роботи чи психології. Для прикладу: «Що модно завжди?», «В чому секрет справжньої дружби?», «Чому люди розлучаються?», «Що таке здоровий спосіб життя?», «Ціннісні орієнтації сучасної молоді», «Чи можна врятувати світ красою?», «Чому з'являються молодіжні субкультури?», «В чому секрет щасливої родини?», «Чому сім'ї опиняються в

складних життєвих обставинах?» та ін.

В якості тем експромтних виступів можуть виступати українські народні прислів'я, що дозволяють формувати не тільки навички виконавської майстерності здобувача, а й його морально-етичну культуру в цілому: «Як ви розумієте народні прислів'я «Живуть між собою, як риба з водою», «Кінь пізнається в їзді, людина – в спілкуванні», «Залізо випробовується у вогні, а людина – в біді», «Людина без друзів, що дерево без коріння», «Лежачого хліба ніде нема», «Краще синиця у руках, ніж журавель у небі», «Обідала не обідала, аби рід одвідала» та ін.

Отже, метод «експромтного виступу» є, з нашої точки зору, своєрідним варіантом мозкового штурму, з тією різницею, що відбувається процес генерування не значної кількості нових ідей, а генерування студентом у процесі мобілізації пам'яті різноманітної інформації, дотичної до теми завдання, генерування ним загальних знань із озвученого питання, інформації, отриманої під час навчання, активізація творчого мислення, навіть творчої уяви і фантазії, що в цілому сприяє формуванню його виконавської майстерності.

Висновки. Таким чином, формування риторичної культури майбутніх фахівців (психологів, соціальних працівників, соціальних педагогів), професії яких належать до типу професій «людина-людина», є неодмінною умовою формування їх професійних компетентностей в цілому. Використання методу «експромтний виступ» у процесі навчальної чи позанавчальної діяльності сприяє формуванню виконавської культури як важливого компонента риторичної культури студента в цілому, стимулює його творче мислення, сприяє формуванню готовності до вирішення нестандартних завдань, формує здатність оперативно реагувати на різноманітні виклики, пов'язані з професійною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.
2. Калініченко Л. Риторична культура як основа формування професійної мовнокомунікативної компетентності майбутніх правників. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; редкол.: А. А. Сбруєва, О. А. Біда, Ю. А. Бондаренко та ін. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. № 1 (95). С. 192-198.
3. Карпова І. Г. Риторична культура майбутнього фахівця з соціальної роботи та соціального педагога. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/9122/1/Риторична%20культура%20майбутнього%20фахівця%20з%20соціальної%20роботи%20та%20соціального%20педагога.pdf>
4. Ліштаба Т. В. Формування риторичної компетентності фахівця у сфері фізичної культури і спорту. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 2 (205). С. 118-123.